Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Kuidas koostöös noorte karjäärivalikuid nügida?

Miks.ee suvekool

Haapsalu, 14.08.2025.a.

Merit Luik
Koolitaja, karjääricoach, superviisor (Next Move)
Karjääriteenuste arendaja (KNÜ)

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Kuidas koostöös noorte karjäärivalikuid nügida?

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Millest me üldse räägime?

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Karjäär ja karjääri kujundamine

- **Karjäär** - inimese elukestev hariduse- ja tööalane areng tema elu rollide omavahelises kooskõlas

- **Karjääri kujundamine** - endale tähendusliku ja rahuldust pakkuva elu loomine tegutsedes paindlikult oma arenguvajadustest ja võimalustest lähtuvalt

Karjääri kujundamise pädevused

ENESETEADLIKKUS

Analüüsin oma väärtusi, huvisid, teadmisi, oskusi, kogemusi ja isiksuseomadusi, selgitan välja oma tugevad küljed, et seostada neid realistlike õppimise ja töötamise võimalustega ning olen vastutustundlik ja motiveeritud ennast arendama.

Pean oluliseks mõista iseennast

Väärtustan ennast ja teisi

Väärtustan enesearendamist

Eneseanalüüsi oskus

Positiivse enesehinnangu loomise ja säilitamise oskus

Enda motiveerimise oskus

Õpioskus

VÕIMALUSTE ANALÜÜS

Mõistan hariduse ja tööturu vahelisi seoseid ning leian, analüüsin ja oskan sihipäraselt kasutada hariduse ning töö- ja eraeluliste valikutega seotud asjakohast informatsiooni.

Väärtustan valiku vabadust ja sellega kaasnevat vastutust

Pean oluliseks oma panust ühiskonna toimimises ja arengus

Info otsimise ja kasutamise oskus, sh digipädevus

Võimaluste analüüsi oskus

Kriitilise mõtlemise oskus

Hariduse ja tööturu seostamise oskus

TEGUTSEMINE

Väärtustan õppimist, tööd ja töötegijat

Pean oluliseks olla ettevõtlik ja tõhus tegutseja

Väärtustan usaldusele tuginevat koostööd

Algatan ja viin ellu tegevusi erinevate elurollidega seotud eesmärkide saavutamiseks, positiivsete ja toimivate suhete hoidmiseks ning haridusteele või tööle asumiseks ja seal püsimiseks.

Ettevõtlikkus

Mõtestatult sihipärase ja efektiivse tegutsemise oskus

Koostöövõrgustiku loomise ja hoidmise oskus

PLANEERIMINE

Pean tähtsaks elurollide tasakaalu

Mõtestan oma elu väärtused ja järgin neid

Väärtustan sihtide seadmist enda ja ühiskonna heaolu nimel

Mõistan, milliste erinevate teguritega on mul vaja arvestada oma karjääri planeerides, määratlen enesekohased alternatiivsed võimalused, sõnastan eesmärgid ning langetan teadlikud otsused.

Planeerimise ja eesmärgistamise oskus

Alternatiivide määratlemise oskus

Otsustamise oskus

Muutustega toimetuleku oskus

Probleemide lahendamise oskus

Probleemide lahendamise oskus

Muutustega toimetuleku oskus

Kuidas sul läheb?

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Karjääriteenused Eestis, teel terviklahenduseni (Centar, 2020)

- Noorte (18-26a) hulgas vajadus karjääriteenuste järele väga kõrge (81-86%)
- Pooled noortest on viimase 2a jooksul kasutanud vähemalt ühte karjääriteenust
  - ettevõtete külastus või tööandjatega kohtumine (39%), individuaalne karjäärinõustamine või -info vahendamine (23%), grupis nõustamine või info vahendamine (15%)
- Osaletakse pigem kohustuslikel karjääriõppe üritustel
- Rahulolu üldhariduskooli karjääriõppe tegevustega madal
  - tugi vähene, info pealiskaudne või vananenud, individuaalne lähenemine puudub
- Karjäärikindlus suurem valdkonna (75%) kui ameti (53%) osas

(Kriitilised mõjutegurid: kodune keel, elukoht, NEET)

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

PISA 2018 (OECD, 2019)

- Neljandik ei ole kellegagi oma karjääriplaanidest rääkinud
- Kolmandikul karjäärivalikud kitsad (10 peamist ametit)
- Viiendikul on eriala- ja haridusvalikud väheses kooskõlas
- Alla poole kõrgete tulemustega noortest kaalub kõrghariduse omandamist
- Kõrgharidusega vanemaga õpilastest plaanib kõrgharidust omandada 70%. Noored, kelle vanematel puudub kõrgharidus on sama näitaja 35% (PISA 2022)

(Kriitilised mõjutegurid: sotsiaalmajanduslik taust, sugu)

PISA 2022 (Tire jt., 2023)

72% õpilastest on hästi kursis põhikoolijärgsete õppimis- ja karjäärivõimalustega (?!)

Joonis 5.10 *Väitega „Tunnen, et olen hästi kursis võimalustega, mis mul pärast põhikooli lõpetamist on“ nõustunud õpilaste protsent, sotsiaalse tausta, õppekeele, soo ja kooli asukoha lõikes*

PISA 2022 (Tire jt., 2023)

Õpilaste ametiootused 30 aastaselt

Joonis 5.9 *Õpilaste arvatav ametipositsioon 30-aastaselt, kodeeritud vastavaltõpilase poolt nimetatud ametile*

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

PISA 2022 (Tire jt., 2023)

- Õpilase taust seondub eelistuste ja barjääridega, mis muudavad kõrged õpitulemused (ja tulevikuootused) osadele õpilastele kergemini saavutatavateks
- Õpilase taustal on mõju haridusootustele, õpimotivatsioonile, õpingutesse panustamisse
  - Sotsiaalse tausta mõju matemaatika testi tulemusele suurenenud: 2018 8,8%, 2022 13,4%
  - Madala sotsiaalse taustaga õpilaste ootused oma ühiskondlikule postisioonile tulevikus madalam kui kõrge sotsiaalse taustaga õpilastel. Samas 50% madala sotsiaalse taustaga noortest usub oma positsiooni tõusu võrreldes perekonna praeguse tasemega.

Väljalangevuse suur määr (Tikerpuu, 2024)

- Ei jätka õpinguid peale põhiharidust, suurusjärk 550 -650 noort aastas.
- Kutsehariduse 1. aasta väljalangejad, suurusjärk 350 – 450 noort aastas.
- Üldkeskhariduse 1. aasta väljalangejad, suurusjärk 100 - 150 noort aastas.

Jaguneb üle Eesti proportsionaalselt elanike arvuga.

Väljalangeja = ei jätka samal aastal õpiteed

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Tasuta õppimise piiramine kõrg- ja kutsehariduses

- Mitme järjestikuse eriala omandamine
- Erialade vahetamine
- Õppemaks

Milleks noortele karjääritugi?

Noortel on seda väga raja

- **Kauem aega haridusüsteemis**
- **Rohkem otsuseid**
- **Rohkem mõjutegureid, millega arvestada**

Ühiskonnal ja organisatsioonidel on seda väga raja

- **Kiiresti muutuv töömailm**
- **Tehnoloogia areng**
- **Vajalike oskustega spetsialistide vähesus tööturul**

Otsuste tegemine

vs.

Eluoskuste treenimine

VÕIMALUSED
MIS ON MINU JA VÕIMALUSTE VAHEL?
MINA

L. S Gorttfredson'i piirangute ja kompromissi teooria (Gottfredson, 2004)

- *Theory of Circumscription and Compromise*
- Kirjeldab karjääriotsuste tegemist arengulise protsessina
- Seob tervikuks inimese mina-kontseptsiooni arengu ja kutsevaliku

Kognitiivne kasv (Gottfredson, 2004)

Intuitiivne mõtlemine → **Konkreetnene mõtlemine** → **Abstraktnene mõtlemine**

Arenev võimekus analüüsida järjest suuremat hulka informatsiooni:

- Eristada ja analüüsida ameteid
- Kasutada analüüsimiseks erinevaid dimensioone
- **Ametite kohta kognitiivse „kaardi“ kujundamine** (sooroll, prestiiž, valdkond)

Nüüdmise võimalus

Eneseloomine (Gottfredson, 2004)

Inimese baasiliste omaduste ja keskkonna interaktsiooni ehk erinevate kogemuste roll:

- Karakteristikute avaldumine ja nende teadvustamine
- Inimesele omaste karakteristikute kujunemine püsivamateks omadusteks

Inimene oma arengu aktiivse suunajana:

- Endale sobivamate/eelistatud keskkondade valimine lähtuvalt oma sünnipärastest eeldustest
- Oma keskkonna kujundamine ja kogemuste loomine/vältimine

Nügimise võimalus

Valikute piiramine I (Gottfredson, 2004)

I tase (3-5 a): Suurus ja võim

1. Inimeste lihtsustatud klassifitseerimine (suured ja võimsad vs.väikesed ja jõuetud)
2. Täiskasvanute rollide märkamine, ajapikku fantaasiarollidest loobumine
3. Välistatakse „väikesed ja jõuetud“ rollid

II tase (6-8 a): Soorollid

1. Inimeste ja ametite eristamine konkreetsete ja silmatorkavate tunnuste järgi
2. Tegevuste, välimuse, rollide ja ametite eristamine soole vastavuse põhjal
3. Välistatakse omale soole mittevastavad rollid ja tegevused

Nügimise võimalus

Valikute piiramine II (Gottfredson, 2004)

Toetuse vajadus

III tase (9-13a) Sotsiaalne hinnangu andmine

1.Sotsiaalse staatuse ja prestiižiga seotud teadlikkuse kasv ja vajalike karakteristikute sidumine rollidega/ametitega (nt. vaimne võimekus, haridustase)

2.Ümbritsevate oluliste inimeste hinnangutega arvestamine ametite välistamisel

3.Välistatakse enda jaoks liiga madala prestiižiga ametid või ametid, mis on raskesti saavutatavad (nt. vaimne võimekus, liigne pingutamine, sotsiaalne taust)

IV tase (14a-...) Ainulaadne ja internaliseeritud „mina“

1.Enda „minaga“ sobivate ja sotsiaalselt aktsepteeritavate rollide ja ametite otsimine

2.Suurenev teadlikkus oma isiksusest, huvidest, väärtustest ja eelistustest ja idealistlike soovide asendamine realistlikega

3.Välistame enesega sobimatud valdkonnad, mida tajume olevat kättesaamatud ja raskesti saavutatavad

Nõõmise võimalus

Kompromiss (Gottfredson, 2004)

Inimese hinnangul tema jaoks ja tema karakteristikutega sobivate võimaluste puudumisel vajadus kompromissideks:

- Valikuid võivad piirata nt. tööturu olukord, piirkonna eripärad, (tajutud) õppimisvõimaluste kättesaadavus, pingutuse ja tasu vahekord
- Kompromisside suund: valdkond > prestiiž > soorollid

Toetuse vajadus

Mis on minu jaoks võimalik?

Millist elu elada soovin?

Milline inimene tahan olla?

Kes mind toetab?

Mis mulle tegelikult meeldib?

Mis mulle oluline on?

Vanematel on teised soovid...

Kas tööd ka leian?

Aga ma olen ju naine/mees?

Millised ametid olemas on?

Aga palk?

Kas jaksan nii palju pingutada?

Aga sõbrad...?

Mis see õppekava on?

Sisseastumis-tingimused?

Kooli roll

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Kooli roll karjääri kujundamise toetamisel (RÕK)

“Põhikoolil on nii hariv kui ka kasvatav ülesanne. Kool aitab kaasa õpilaste kasvamisele loovateks, mitmekülgseteks isiksusteks, kes **suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus.**

Põhikool aitab õpilasel jõuda selgusele oma huvides, kalduvustes ja võimetes ning tagab valmisoleku õpingute jätkamiseks järgneval haridustasemel ja elukestvaks õppeks. Põhikooli lõpetanud noorukil on arusaam oma tulevastest rollidest perekonnas, tööelus, ühiskonnas ja riigis.”

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Kooli roll karjääri kujundamise toetamisel

- Õppe- ja kasvatuseesmärgid
- Üldpädevused (eelkõige enesemääratlus- ja õpipädevus)
- Läbivad teemad "Elukestev õpe ja karjääri kujundamine" ja "Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus"
- Aineõpe
- (Mitteformaalne õpe)

- Karjäärõpe (sh. karjääriõpetus)
- Karjääriinfo vahendamine
- Karjäärinõustamine

- Teavitamine edasiõppimise võimalustest
- Karjääriteenuste kättesaadavuse tagamine, süsteemne ja vajaduspõhine korraldus
- Teenuste seire (jõust. 01.09.2026)
- (Arenguvestlus)

Materjal leitav: https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/alus-pohi-ja-keskharidus/karjaariteenused

Millele keskenduda?

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Tõhus karjääriõpe (OECD, 2020, 2021)

Stabiilne, kõiki vanuseastmeid läbiv

Tulevikule mõtlemine

- Visioon, unistamine
- Soovitud ameti ja eeldatud haridustee vastavus
- Koolis õpitav kui tuleviku jaoks vajalik

Tuleviku avastamine

- Karjäärialased vestlused
- Erialadega seotud õppetegevused ja -ained
- Kooli vahendatud töömaailmaga tutvumine

Tuleviku kogemine

- Praktilised tegevused
- Praktika
- Vabatahtlik töö
- Osaajaga töötamine

Kogemuste mõtestamine

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Partnerite roll

Stabiilne, kõiki vanuseastmeid läbiv

Tulevikule mõtlemine

- Visioon, **unistamine**
- Soovitud ameti ja eeldatud **haridustee** vastavus
- **Koolis õpitav kui tuleviku jaoks vajalik**

Tuleviku avastamine

- Karjäärialased **vestlused**
- **Erialadega seotud õppetegevused ja -ained**
- Kooli vahendatud **töömaailmaga tutvumine**

Tuleviku kogemine

- **Praktilised tegevused**
- **Praktika**
- Vabatahtlik töö
- Osaajaga töötamine

Kogemuste mõtestamine

Saan huvituda sellest, millest tean
Saan huvituda sellest, millest aru saan
Saan end analüüsida oma kogemuste piires
Saan endast teadlikumaks vaid kogedes

Toetav kogukond:
Eesti Karjäärinõustajate Ühing
www.kny.ee, FB eesti.kny

Next Move
JULGE SAMM TULEVIKKU

Mida selle teadmisega peale hakata?

- Noored vajavad päriselt sisulist tuge
- Teadlike otsuste alus on (enese)teadlikkus ja head eluoskused
- Nende arendamine võtab aega ja vajab süsteemset lähenemist
- Koolil ja partneritel on võimalus olla võimendajaks ja lootuse loojaks
- Mõtestatud koostöö loob võimalusi

Olen jõu ja nõuga abiks

merit.luik@nextmove.ee

Aitäh!

Kasutatud allikad

- Centar (2020). Karjääriteenused Eestis, teel terviklahenduseni
- Gottfredson, L. S. (2004). Applying Gottfredson´s Theory of Circumscription and Compromise in CareerGuidance and Counceling. In: Brown, S, Lent, R. W. (eds.) Career Develoment and Counseling: PuttingTheory and Research to Work. Pp 71-100
- Innove, Eesti Karjäärinõustajate ühing (2017). Karjääri kujundamise pädevuste mudel
- OECD (2021). Career conversations: Why it is important for students to talk about their futures in work with teachers, family and friends
- OECD (2020). Investing in Career Guidance
- OECD (2019). PISA 2018 Results. How school systems prepare students for their future
- Tikerpuu, M. (2024). Mis toimub karjäärivaldkonnas? Ettekanne ETAG karjäärispetsialistide kevadkool 14.05.2024
- Tire, G.jt. (2023). Pisa 2022, Eesti tulemused. Harno.
- Kujundus: Canva